

TÉZISEK

A grafikai szitanyomtatással való megismerkedésem első szakaszában elsősorban a technológia gyakorlati módszereinek és megoldásainak minél gyorsabb és hatékonyabb elsajátítását tartottam fontosnak a kivitelezés és a tervezés miatt. Hamarosan azonban, – érdekes módon sok esetben elsősorban a grafikák tervezési részénél – elkezdtem komoly hiányát érezni annak, hogy a szitanyomtatás historikus- és technikatörténeti háttéréről szinte semmit sem tudok. Ezt a problémát még nehezebbé tette hogy magyar nyelven még jelenleg is gyakorlatilag alig létezik a szitanyomtatásról bármiféle komolyabb szakirodalom. Ezt mint a művészeti felsőoktatásban dolgozó oktató, de mint magánember és tervező is igen kedvezőtlen állapotnak érzem. ***Hogy egy képző- vagy tervezőművész stílusában, alkotói gondolkodásmódjában, ugyanakkor technológiailag is szabadon tudjon alkotni, ahhoz az adott technológia teljeskörű és magasfokú megértése, kultúr- és technikatörténeti háttérének megismerése elengedhetetlen.***

Magyarországon a grafikai szitanyomtatásnak komoly hagyományai voltak a hetvenes-nyolcvanas években, azonban még ezekben az években sem születtek a technológia gyakorlati és elméleti háttérével foglalkozó, csak a szitanyomtatással kizárólagosan foglalkozó szakkönyvek. A sokszorosítógrafikai társművészetekkel általában egyben tárgyalt, sok esetben nagyon rövid leírások sem voltak kielégítőek a szitanyomtatást jobban megismerni szándékozók számára. Mivel a szitanyomtatás dinamikusan fejlődő iparág, ezért folyamatosan a fejlesztések a technológia több területén is. Ezt azonban a szűk szakmai körökön, elsősorban az ipar oldaláról érdekeltek érezhetik csupán valós időben. Sok esetben még a grafikai szitanyomtatás nemzetközi szakirodalmában is problémás követni a változásokat, a sok egyéni megoldást, főleg úgy, hogy a cégek a mai napig tikokban tartanak sok kivitelezési módszert. A sokszorosítógrafikai munkáknál a technikai és technológiai fejlesztések gyakorlati felhasználás alatti tapasztalatait pedig sok esetben nem, vagy csak részlegesen rögzítik írásban. ***Mivel teljes képet ritkán kapunk egy technológia aktuális helyzetéről még jelen időben is, ezért technika- és kultúrtörténeti szempontból az a legfontosabb, ha a mindenkori technológiai és technikai fejlesztések gyakorlatban való alkalmazását lehetőleg a változásokkal közel egy időben írásban is rögzítik és minél szélesebb körben publikálják.***

A technológiai fejlesztéseknél sok esetben soha nem derül ki pontosan hogy mikor, hogyan és ki által indult. A szitanyomtatás is olyan technológia, ahol az eredettörténet nagyon nehezen követhető, illetve több lehetséges fejlesztési irány is létezik. Mivel a fejlesztés folyamatos, az alapanyagok és a felhasználói kör igényei folyamatosan változnak, ezért értelemszerűen a fejlődés itt is lineáris, azonban sok olyan csomópont van, ahol robbanásszerűen, radikálisan rövid idő alatt történnek meg ezek a módosítások. Ha nem ismerjük ezeknek a változásoknak a fontosabb stádiumait hosszú távon komoly hiányt jelenthet az adott kor gyakorlati munkáinak értelmezésében. Ezért ***az összefüggések és a változások érzékeltetése miatt az új alkalmazások bemutatását a technológiai és technikai előzmények kontextusában kell bevezetni.***

A sokszorosítógrafikával foglalkozó alkotó- és tervezőművészek soha nem tudják függetleníteni a tervezési szakaszt a kivitelezés éppen aktuális technikai színvonalától. Több, főleg autonóm alkotó maga alkotja a szabályokat, saját képre formálja vagy fejleszti tovább a már létező technológiákat, vagy akár kitalál egy teljesen újat. Utóbbira példa az elégedetlen *Senefelder* a litográfia kifejlesztésével, előbbire pedig a két világháború között alkotó autonóm szegrifáival foglalkozó amerikai WPP alkotókat sorolhatjuk. Vannak olyan alkotók is, – magam is ezek közé tartozom, – akik a létező technológiai adottságokat adaptálják a készülő munkához, a határokon belül mozognak, így alakítják ki saját stílusukat.

A kézi lehúzásos grafikai szitanyomtatásnál már a tervezésnél számolnunk kell a hibával, annak esztétikájával, a munka részévé téve azt. El kell fogadnunk, hogy vagy túlbiztosítjuk a munkát, ami stílárisan alakíthatja át a grafikát, vagy hagyjuk hogy a nyomtatás alatt alakuljon ki olyan hiba, amit a munka részévé tehetünk, ami akár az egyediség érzését is erősítheti a nézőben. Azonban ezt csak jó minőségű technikai eszközökkel, és a technológia minél elmélyültebb ismerete mellett tudjuk megtenni. ***A nyomtatás alapú munkáknál a technikai fejlődés és a mindenkori technológiai fejlesztések jelentősen befolyásolják a kivitelezés minőségét. Ez a fejlődés stílárisan és esztétikailag is befolyásolja az elkészült munkát.***

A tradicionális sokszorosítógrafikai nyomtatások visszatérése és újraértelmezése a tervező- és autonóm grafikában a XXI. században jellemzően szubkulturális, autonóm alkotói irányból jelent meg, sok esetben társművészetekkel összekapcsolódva, kiegészülve. A nyolcvanas évek elejétől a szemé-

lyi számítógép egyre intenzívebb jelenléte, illetve a sokszorosításra kifejlesztett nyomdai gépek képkalkotó- és terjedelempkapacitásának radikális növekedése miatt a klasszikus sokszorosítógrafikai eszközök alkalmazása a kis- és nagyipari felhasználásban is fokozatosan visszaszorult. Az offset (sík) nyomtatás kivételével az összes többi tradicionális nyomtatási eljárás egyre inkább a szubkulturális és képzőművészeti alkalmazásban találta meg leginkább a helyét.

A kétezres évektől egy sokszorosítógrafikai revitalizáció és újraértékelődés indult el először az Egyesült Államokból majd nem sokkal később Nyugat-Európa országaiból. Ennek egyik oka, hogy a tömegesen elérhető digitális és hibrid offset-digitális nyomatok nem tudták azt a magasszintű taktilis és emocionális érzést adni a nyomatok alkotóinak és felhasználóinak mint ami a tradicionális technológiák sajátjai. Másfelől a digitális nyomatok, ha mégoly magas minőségűek is (mint például a giclée), devalválták a művészi nyomatok egyediségét, csak imitálni tudta azt, ami azok sajátja volt. A technikai perfekcionizmussal együtt pedig eltűnt az az egyedi jelenség is, ami sokszor lélekkel látta el a művészeti nyomtatásokat, a nyomtatás közben keletkező hiba.

Érdekes módon a fiatalabb generáció indította el ezt a revival folyamatot, igényesebb és egyedibb művészeti nyomatokra várva. Ezt követően képző- és tervezőművészeti stúdiók, workshopok és akár mozgalmak is indultak a letterpress, a rizográf és a szitanyomtatás technológiáit felhasználva. A stencil- és szitanyomtatás, a letterpress, a rizográf nyomtatás autonóm, nem ipari jellegű felhasználása kiemelkedő módon van jelen a XXI. század mainstream és outsider kultúrájában egyaránt.

KIVONAT

A szitanyomtatás technológiájának kialakulása, annak pontos helye és ideje a mai napig nem pontosan tisztázott. Egészen 2013 végéig nem jelent meg átfogó szakirodalom a műfaj technika- és kultúrtörténetéről. Ezt megelőzően a szakkönyvek főleg a nyomtatás gyakorlati oldalát ismertették, azt is több különböző, inkább személyes aspektusból tárgyalták. Az ipari felhasználásban komoly titoktartás övezte a szabadalmakat és a technikai megoldásokat, de hasonló magatartás volt megfigyelhető az autonóm képzőművészeti, és alkalmazott grafikai szitanyomtatás esetében is. Mivel egy technológiát ha lehetőség van rá annak teljes történeti háttérével együtt érdemes tárgyalni, ezért értekezésem első részében a szitanyomtatás kultúr- és technikatörténetét próbálom bemutatni a jelenleg fellelhető, főleg idegen nyelvű szakkönyvek elemzésével.

Ezt követően a grafikai szitanyomtatás gyakorlatát mutatnám be, azzal a céllal hogy a technológiával most ismerkedők átfogó képet kaphassanak annak jelenlegi eszközeiről és lehetőségeiről. Mivel egy folyamatosan fejlődő, az iparban is alkalmazott technológiáról van szó, ezért az értekezésben említett alapanyagok és technikai megoldások a jelenre vonatkoznak, illetve főleg Magyar, Európai és Egyesült Államokbeli példákat használok fel. A gyakorlati megoldások elsősorban saját tapasztalatokon, illetve szitanyomó mesterekkel és cégekkel folytatott szakmai konzultációkon alapulnak. Az előkészítési és gyakorlati példák valamint leírások a grafikai szitanyomtatásra fókuszálnak, mivel mestermunkám is ezen a területen készült.

A jelenleg használatos gyakorlati helyzetek mellett a múltban alkalmazott megoldásokat is megjelennek, hogy teljes képet lehessen kapni a különböző előkészítő és kivitelező folyamatok fejlődéséről. A leírások nem elsősorban a szakmában már nagy gyakorlattal rendelkezőknek szólnak, inkább azoknak akik most szeretnének elkezdni foglalkozni a DIY kézi lehúzású, inkább a képző- és alkalmazott művészek által használt grafikai szitanyomtatással, illetve érdeklí őket a szakma kultúrtörténete.

Végül a mestermunka-plakátsorozat mellett egy rövid írás mutatja be az amerikai Gigposters mozgalom létrejöttét, múltját és jelenét. A mozgalomban részt vevő alkotók grafikai tervező és szitanyomtató munkássága inspirált a plakátsorozat elkészítésére, illetve a grafikai szitanyomtatás elsajátítására, később a saját szitanyomó-műhely létrehozására is. Ez a grafikai világ adott új identitást és újfajta technológiai megközelítést munkáimnak, és ez a gondolkodásmód határozza meg grafikai stílusomat máт több mint hét éve.

THESIS SUMMARY

When I first became acquainted with graphic screen printing, design and execution aspects led me to focus on finding the quickest and most efficient way of acquiring the practical techniques and solutions of this technology. However, my lack of information on the historical background and technical history of screen printing frequently posed challenges predominantly in the design phase of my graphic work. This problem was aggravated by the fact that to this day, Hungarian literature on screen printing is extremely scarce. This is quite unfortunate for someone working as a graphic designer and lecturer in higher level art education. ***In order for a fine artist or designer to be able to create in a stylistically, artistically and technologically independent manner, it is indispensable to acquire a comprehensive and high level understanding of the given technology and become familiar with its cultural and technical history.***

In the 1970s and 1980s, graphic screen printing established new traditions in Hungary, yet literature focusing exclusively on the theoretical and practical background of this technology did not exist. Publications usually discussed all reproduction printing methods alongside one another, frequently offering only short descriptions instead of in-depth knowledge.

Since screen printing is a dynamically developing industrial sector, developments are continuous in various areas of this technology. However, only a small professional circle, mainly representatives of the industry are aware of the developments in real time. In many cases, even international literature on screen printing struggles to keep track of changes and individual solutions, which is aggravated by the fact that to this day, many companies hold implementation techniques in strict confidence. In reproduction printing, experience during the practical trial of technical and technological developments is rarely recorded, and only partially if at all. ***To this day, we rarely possess a comprehensive perspective on the current state of this technology, therefore the most important aim from a technical and culture-historical standpoint is to record experiences related to the practical implementation of technical and technological developments in real time and publish them extensively.***

Regarding technological developments, it is rarely known through whom, when and how they emerged. Screen printing is a technology with a history of origin that is extremely difficult to follow, with several possible directions of development. Since development is continuous, base materials and user demands are constantly changing, which logically entails that development is linear, yet there are many points where explosive changes occur in an extremely short period of time. If we are not acquainted with the most important stages of these changes, it will become increasingly difficult to interpret the works of an era in the long run. In this sense, ***in order to portray correlations and changes, it is necessary to introduce new applications within the context of technological and technical antecedents.***

Artists and designers working in reproduction printing can never liberate the design phase from the current technical standard of execution. Several, predominantly autonomous artists have created their own rules, adapting or developing existing technologies or even inventing new ones to suit their needs. Senefelder, the inventor of lithography is an example of the latter, whereas examples of the former include American WPP artists working in autonomous serigraphy between WWI and WWII. There are also artists – I consider myself one of them – who adapt the existing technological conditions to their work in progress, thus creating their own artistic style within the current boundaries.

Within the realm of manual screen printing, we must reckon with errors and their aesthetic, and incorporate them into our work through the design process. We have to embrace one of two options: we either oversecure our work, which may stylistically transform the graphic image of the design, or allow the printing process to create mistakes which we may incorporate into our work, sparking a sense of individuality within the viewer. Nevertheless, high quality technical means and in-depth knowledge of the technology are indispensable. ***Technical evolution and technological developments significantly influence the execution quality of print-based works. This stylistically and aesthetically affects the created image.***

In the 21st century, the recurrence and redefinition of traditional reproduction printing methods in applied and autonomous graphic design predominantly originated from a subcultural, autonomous creative direction, in many cases interconnected with and complemented by other art forms.

From the early 1980s, the rising role of the computer and the radical increase in the image creation and volume capacity of printing machines designed for reproduction brought about the gradual decline of traditional reproduction printing techniques in both the small and large-scale industry. With the exception of offset printing, all other traditional printing forms have been embraced by subcultural and fine art practices.

From the early 2000s, the revitalization and reevaluation of reproduction graphic design originated in the United States, shortly followed by Western Europe. This was in part due to the fact that commercially available digital and hybrid offset-digital prints were unable to convey the same high level of tactility and emotional value as traditional techniques. Digital prints, even high quality giclée prints among others, devalued the uniqueness of artistic prints, since they were only capable of imitating the original. Technical perfectionism put an end to the unique phenomenon that imparted soul to artistic prints, namely the error created within the printing process.

Somewhat surprisingly, the revival process was launched by the younger generation, who longed for high standard and original artistic prints. This was followed by the establishment of fine art and design studios, workshops and even movements embracing the technologies of letterpress, risograph and screen printing. The autonomous, non-industrial application of stencil and screen printing, letterpress and risograph printing plays a prominent role in the mainstream as well as outsider culture of the 21st century.

ABSTRACT

To this day, the technological roots of screen printing, its exact place and time of origin remain unclear. Until the end of 2013, no comprehensive literature on the technical and cultural history of the genre existed. Previously, technical publications were predominantly focused on the practical aspects of printing and usually written from a personal perspective. In industrial applications, patents and technical solutions were held in strict confidence, and this tendency was apparent in autonomous fine art and applied graphic screen printing as well. Whenever possible, a technology should be discussed taking into account its historical background, therefore in the first part of my dissertation, I aim to portray the cultural and technical history of screen printing through the analysis of the – predominantly foreign language – literature available.

This is followed by a portrayal of the practice of screen printing, with the aim of presenting a comprehensive image of the tools and possibilities currently available to those interested in the genre. Since this – in part industrially applied – technology is continuously evolving, all base materials and technical solutions mentioned in the dissertation refer to the present, and are predominantly complemented by examples from Hungary, Europe and the United States. Practical solutions are mostly based on my own experiences as well as professional consultations with screen printing professionals and companies. Descriptions, preparatory and practical examples focus on graphic screen printing, since my doctoral project was created in this field.

Current practical approaches are portrayed alongside the solutions of the past, to present a comprehensive image of the evolution of different preparatory and execution processes. Descriptions primarily target individuals with little to no experience, who are interested in DIY manual graphic screen printing mostly applied in the field of fine and applied art as well as the cultural history of the profession.

The final part of my dissertation portrays my doctoral project poster series along with the origin, past and present of the American gig poster movement. The graphic design and screen printing work of the artists participating in this movement inspired me to create this poster series and become immersed in the art of graphic screen printing as well as establish a screen printing studio of my own. This graphic world has enriched my work with a new identity and technological perspective, and this new way of thinking has shaped my graphic approach for over seven years.